

Търговското дружество като субект на право върху интелектуална собственост

гл. ас. д-р Беанета Василева

Companies As Subject of Ownership on Intellectual Property: *The right on intellectual property of companies specifies two different fields of issues, the first is related to the companies as judicial and independent objects of law and the second one is connected with the specifics of the intangible assets and the way the ownership on them might be established in original way to the company. The paper discusses the secondary derivative method of acquisition as the only one possible due to the nature of the companies.*

Key words: *companies, judicial subjects, intangible assets, patents, industrial property, derivative way of acquisition.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Правото върху обекти на интелектуалната собственост са ключови икономически активи в съвременното, основано на знанието общество. Значението на правата върху интелектуална собственост все повече нараства, а тяхната защита и възможността изобретателите да извличат полза от тях стимулира иновациите, творчеството, техническия и технологичен прогрес във всяко общество.

Правата върху интелектуална собственост представляват особено важен стопански актив за търговските дружества. Те включват правата върху нематериални блага, а тяхната икономическа оценка формира съществен елемент от положителния счетоводен баланс на всеки търговец.

Правото върху интелектуална собственост включва три съставни части, авторско право, право върху индустриална собственост и други права, отнасящи се до интелектуалната дейност. Поради широкия обхват от обекти на интелектуална собственост, настоящият доклад има за предмет да дискутира онези продукти на човешкия интелект, правата върху които, за да получат правна защита се нуждаят от издаването на специфичен административен акт, удостоверяващ изключително право на притежателя на този акт, а именно патентът.

Важен за изясняване е и въпросът за правосубектността на търговските дружества като правни субекти способни да бъдат носители на субективно право на собственост върху произведения на човешкия интелект.

Ще бъде изяснен въпросът дали според българското право съществуват правни способи търговските дружества да придобиват субективни права на собственост върху обекти на интелектуална собственост – в частност на индустриална собственост, чрез първичен (оригинерен) способ на придобиване.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Правният режим на търговското дружество се урежда от Търговския закон (ТЗ). В чл. 63 от него се дава определение за търговско дружество като обединение на две или повече лица за извършване на търговски сделки под общо име и с общи средства. Всички видове търговски дружества са изрично признати от закона за юридически лица съгласно чл. 63, ал. 3 от ТЗ. В нашето право липсва легално определение за понятието „юридическо лице“. То се изяснява от правната теория. Според чл. 131 от Закона за лицата и семействата (ЗЛС), юридическите лица са носители на права и задължения, които те придобиват чрез своите органи. Юридическото лице като правно явление съществува според правния порядък на дадено законодателство, т. е. те са виртуални, изкуствени създания, които възникват и съществуват само доколкото правните норми позволяват и регламентират това. Дори и да не са естествени организми както физическите лица, те съществуват реално и изпълняват определени социални функции. [3] Създаването на дадено юридическо лице не е самоцелно. То възниква, за да бъде носител на права, задължения, за да бъде

страна в правни отношения. Правоотношенията, които възникват са между юридическото лице и другите правни субекти. За своето съществуване всяко юридическо лице има свое имущество. То се състои от права, задължения и фактически отношения. В теорията съществува схващане, че юридическото лице е толкова недееспособно, колкото е недееспособно едно физическо лице, което, за да встъпи в правни отношения има нужда от законни представители, които действат вместо него. Така и юридическото лице осъществява дейността си чрез т. нар личен субстрат или физическите лица, които влизат в състава на органите му на управление. Правоотношенията с другите правни субекти търговските дружества осъществява чрез своите управителни органи, които го представляват. [1]

Като самостоятелен субект на правото, търговското дружество сключва сделки-те самостоятелно, правата и задълженията принадлежат на търговското дружество, което е самостоятелен и отделен субект от своите акционери и/или съдружници.

Нематериалните блага, каквито са продуктите на интелектуалната и индустриална собственост са творения на човешкия интелект, както едно изкуствено образувание на правото не може да притежава, поради самата си природа на създаване и съществуване, поради своето естество. Въпреки това обаче в правната теория съществува схващане, че нашето право предоставя възможност търговските дружества да станат носители на право върху интелектуална собственост по оригинален способ на придобиване. Доколко това е така, следва да се направи анализ на източниците, които регулират тази специфична дейност по създаване, съществуване, закрила и прекратяване на правата върху обектите на индустриална собственост. Източниците, които регламентират тази специфична област в българското право са Законът за авторското право и сродните му права, Законът за патентите и регистрацията на полезни модели, Законът за марките и географските означения, Закон за промишления дизайн, Законът за топологията и географските схеми, Законът за закрила на новите сортове растения и породи животни, както и Законът за авторското право и сродните му права.

По своята юридическа природа на самите продукти на човешкия интелект, правата върху интелектуална собственост се отличават със своя изключителен и абсолютен характер. Носителят на такова право може да го противопостави на всяко трето лице. Субекти на право върху интелектуална собственост могат да бъдат всички признати от правото субекти. Съществува обаче една съществена отлика, а тя е, че ако физическото лице като човешко създание има интелект, то което и да е друго юридическо лице, включително търговско дружество, не притежава това качество. Следователно ако става въпрос за оригинално придобиване на права върху интелектуални продукти, по оригинален способ, чрез самото им създаване, не би могло такъв създател, в частност изобретател да бъде търговско дружество. Поради своята правна природа търговското дружество, както и всяко друго изкуствено формиране на правото не може да придобива право върху интелектуална собственост чрез първичен способ на придобиване.

По начало способите за придобиване на права са първични (оригинални) и вторични (деривативни). За да бъде изяснена материята ще бъде направена съпоставка със способите за придобиване на вещно право на собственост. Придобиването на права върху вещи се осъществява по два начина. Оригиначните способности на придобиване на субективни права на собственост върху вещи това са придобивната давност, намирането на вещи, преработването, присъединяването и т. н. Правото не се интересува дали преди това е имало друг титуляр на правото на собственост, както е при придобивната давност. Аналогично на вещното право и при придобиването на права върху интелектуални продукти способите са два - първичен и вторичен. И при вещното и при правото върху интелектуална собственост, първичният способ на придобиване на право на собственост се отличава с това, че при него няма праводател.

Когато спецификата на предмета на субективното право на собственост е нематериален продукт – изобретение, полезен модел, промишлен дизайн, оригинален способ на придобиване е създаването на съответния продукт. За целта субектът на правото е неговия създател или наречен изобретател.

Както бе посочено вече в правната теория битува схващането, че придобиването на права върху интелектуални обекти може да бъде реализирано по оригинален способ не само за физическите лица, но и за търговските дружества. Това може да се осъществи и за което и да е друго юридическо лице, което наема работна ръка. Вече бе подчертано, че поради природата на търговското дружество се изключва възможността то да е създател или изобретател. Възможността да придобие право върху изобретение, полезен модел или промишлен образец е единствено способът на създаване на служебно изобретение.

Търговските дружества са основни работодатели, следователно придобиването на права върху създадени от техните работници или служители – изобретатели продукти на човешкия интелект може да се осъществи само чрез създаването на служебно изобретение.

Понятието «служебно изобретение» се съдържа в чл. 15 от ЗПРПМ. Изобретението е служебно, когато е създадено при изпълнение на задължения, произтичащи от трудови или други правоотношения на изобретателя, освен ако с договора не е предвидено друго. Също така изобретението е служебно и когато при създаването му изобретателят е изпълнявал присъщите за длъжността му служебни задължения, изпълнявал е задълженията си по трудово правоотношение, които са различни от създаването на изобретение, но съответното ново задължение му е било възложено изрично от работодателя. Изобретението, по смисъла на закона е също служебно, когато работникът или служителът – изобретател е използвал материални или финансови средства, осигурени от работодателя или възложителя, или е използвал знания и опит, придобити в резултат на работата.

Възможно е работникът или служителът – изобретател да е работил съвместно с други лица, които не са били в каквито и да са правоотношения с работодателя или възложителя. Тогава създаденото изобретение ще бъде служебно само по отношение на този от изобретателите, който е бил в правни отношения с работодателя или възложителя.

Трябва да бъдат изпълнени и редица други изисквания на закона, с цел да се постигне придобиването на право върху съответното интелектуално творение.

Създаването на изобретение при условията на чл. 15 от ЗПРПМ изисква в срок от 3 месеца от възникването на изобретението, работникът или служителът – изобретател да направи писмено уведомление до работодателя. Правните последици от уведомяването или неуведомяването в този срок са няколко. На първо място работникът или служителът – изобретател е спазил правилата на закона, но ако той не направи това, ако злоупотреби, както с точния момент, когато е създадено изобретението, така и ако не направи такава заявяване, липсва санкционираща разпоредба, която да гарантира спазването на това правило.

Друг проблем е също така дали работодателят ще се възползва от направеното изобретение, дали би преценил, че съществува интерес от неговото патентоване. Член 13, ал. 3 от ЗПРПМ постановява, че правото на заявяване на служебно изобретение, създадено при условията на чл. 15 от ЗПРПМ, принадлежи на работодателя. Работодателят е длъжен, ако прецени, че изобретението представлява икономическа ценност за него, да подаде заявка в тримесечен срок от получаване на уведомлението от изобретателя за създаването на изобретението. В противен случай правото на заявяване преминава върху изобретателя.

Регламентацията на тази разпоредба е в полза не на работодателя, а изцяло на изобретателя. [5] Ако след уведомяването на работодателя, същият не предприеме необходимите действия по подаване на заявка пред Патентното ведомство,

правото за заявяване „автоматично“ преминава върху работника или служителя-изобретател. [5]

Следователно при изпълнение на всеки елемент от сложния фактически състав, създаване на патентоспособно изобретение, в рамките на трудово или друго правоотношение, спазването на срока от 3 месеца за уведомяване и друг 3-месечен срок за заявяване от страна на работодателя, работодателят може да се придобие право на собственост върху изобретението.

Дали обаче този способ е наистина оригинален, след като той се базира на договорни отношения между две лица, едното, от които придобива правото да заяви пред държавното ведомство патентоването на дадено изобретение. Бездействието на едната страна, работодател ще погаси неговото потестативно право да стане носител на правото на собственост, като породи последици, от които същото това право преминава по силата на разпоредбите от закона върху работника или служителя – изобретател, който може да заяви издаване на патент пред Патентното ведомство.

Обективизирането на волята на работодателя, търговско дружество се осъществява чрез неговите органи на управление. За изразяване на воля за придобиването на субективно право на собственост върху патентоспособно изобретение или друг обект на интелектуалната собственост, законодателят не се е задоволил с изразяването на волеизявление. Напротив, с изрична правна норма той вменява в задължение на работодателя активни действия, с които външно да обективира волево решение.

Член 13, ал. 3 от ЗПРПМ изисква работодателят да подаде заявка в тримесечен срок от получаване на уведомление от изобретателя за създаването на изобретението. В противен случай правото на заявяване преминава върху изобретателя.

В случая бездействието на работодателя е мълчалив отказ да придобие права.

Тъй като работодателят е професионалист, търговец, за сключването на сделки се прилагат правилата валидни за търговците. Мълчанието или бездействието е елемент от прехвърлителното действие на правото от работодателя към работника или служителя – изобретател, а именно изразяване на воля. В случай, можем да се позовем на прилагане на правното значение на мълчанието при сключването на търговска сделка. В гражданското право мълчанието спрямо направено предложение за сключване на договор не е приемане и договорът не се счита за сключен. Липсва волеизявление за приемане. Относно мълчанието като волеизявление за търговци, според чл. 292, ал. 1 от ТЗ, когато между две лица съществуват трайни търговски отношения и едното лице направи предложение до друго лице, което има качеството на търговец, предложението се смята прието, ако не бъде отхвърлено веднага. [2]

Тази хипотеза ще има значение, когато изобретението е създадено при условията на възлагане по друго правоотношение различно от трудов договор или допълнително възлагане от работодател.

В случай, че създаденото изобретение е в условията на трудово правоотношение, тогава възлагането е или по изрична заповед на работодателя или се съдържа в трудовия договор. В този случай правоотношенията са гражданскоправни. В частното право мълчанието по правило е липса на волеизявление. Само по изключение то може да се счита като обективизиране на воля в определен смисъл. Възможно е законодателят с изрична правна норма при определени обстоятелства да третира мълчанието като волеизявление. [3] Създаването на служебно изобретение при условията на чл. 15 от ЗПРПМ касае именно такова волеизявление. Следователно не може да се твърди, че придобиването на право върху изобретение чрез създаването на служебно изобретение е оригинален способ на придобиване на субективно право на собственост върху обекта на интелектуална собственост от търговско дружество. Придобивното основание е вторично, а волеизявлението на работодателя е изразено чрез мълчание, породено от неговото бездействие.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От направения анализ, се прави заключение, че търговските дружества като субекти на правото могат да бъдат носители на субективно право на собственост върху обекти на интелектуалната собственост чрез изпълнение на посочените от закона елементи на сложен фактически състав за създаване на служебно изобретение.

Способите, чрез които могат да се придобиват права на собственост са два – първичен и вторичен. За да бъдат носители на право на собственост върху обекти на интелектуална собственост за търговските дружества е приложим единствено способът на вторично придобиване. Прилагат се способите на производно придобивно основание. Разгледаното дотук основание е сделка, волята за която се изразява чрез бездействие на работодателя. Други производни придобивни основания могат да бъдат различни видове сделки, способи на универсалното правоприемство при преобразуване на търговски дружества, покупка на търговско предприятие, както и констативни съдебни решения.

Препоръчително би били да се промени настоящата уредба, като се въздигне мълчанието в придобивно основание, което да е в полза на работодателя. Търговските дружества като главни участници в стопанския обмен и основни играчи на пазара на иновации, внедряване на техническите постижения и стимулиране на изобретателската дейност в предприятията си, следва да бъдат улеснени в способите за придобиване на правото на собственост върху интелектуална собственост.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Владимирова, И. Търговско право. Ромина. С. 2006.
- [2] Голева, П. Търговско право. Книга първа. С., 2009.
- [3] Павлова, М. Гражданско право. Обща част. С. 2002.
- [4] Пашке, М, Павлова, В. Продажбата на търговско предприятие. 2004.
- [5] Стефанов, С. Крушкова, Р. Специфични проблеми на закрила на компютърните програми в Р България, статия публикувана на XXI МНТК „АДП – 2012“.
- [6] Закон за патентите и регистрацията на полезните модели, обн. ДВ. Бр. 27 от 2 април 1993 г. с последни изменения и допълнения от 18 май 2012 г.
- [7] Закон за марките и географските значения, обн. ДВ бр. 81 от 14 септември 1999 г., посл. изменения и допълнения от 15 юли 2011 г.
- [8] Закона за промишления дизайн, обн. ДВ бр. 81 от 14 септември 1999 г., посл. изменения и допълнения от 11 май 2010 г.
- [9] Закона за защита на конкуренцията, обн. ДВ. Бр. 102 от 28 ноември 2008 г. с последни изменения и допълнения от 15 февруари 2013 г.
- [10] Търговски закон, обн. ДВ. бр. 48 от 18 юни 1991 г. с последни изменения и допълнения от 28 февруари 2013 г.

За контакти:

Гл. ас. д-р Беанета Василева, Катедра „Социални и правни науки“, Технически университет, Варна, тел. : 052-383 381, e-mail: betina_law@hotmail.com

Докладът е рецензиран.